

บทวิพากษ์ทฤษฎี/ปรัชญาการเมืองจากมุมมองนักมานุษยวิทยา: การปรับมุมมองทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ไชยันต์ ไชยพร¹

บทคัดย่อ

คลิฟฟอร์ด เกียทซ์ (พ.ศ. ๒๕๖๙-๒๕๔๙) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวงการสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นมานุษยวิทยา สังคมวิทยา ปรัชญา สังคมศาสตร์ วรรณกรรมวิจารณ์ ประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ หนังสือ *The Interpretation of Cultures* ของเขาได้รับการจัดอันดับจากนิตยสาร *Times Literary Supplement* ในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ ให้เป็นหนึ่งในหนังสือจำนวนร้อยเล่มในสาขามนุษยศาสตร์ที่ทรงอิทธิพลที่สุด หลังสงครามโลกครั้งที่สอง² ความคิดของเขาได้ก่อให้เกิดกระแสข้อถกเถียง (controversial) อย่างมากมายกับนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ทั้งที่ชื่นชมและไม่พอใจกับประเด็นข้อเสนอนที่ปรากฏในงานต่าง ๆ ของเขา

บทวิพากษ์ที่เกียทซ์มีต่อ **ทฤษฎีปรัชญาการเมือง** ปรากฏชัดเจนในบทความที่มีชื่อว่า “*The World in Pieces: Culture and Politics at the End of the Century*” ซึ่งเป็นบทหนึ่งในหนังสือรวมบทความของเขาชื่อ “*Available Light: Anthropological Reflections on Philosophical Topics*” ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓³ เกียทซ์ได้โจมตีวิธีการศึกษา **ทฤษฎีปรัชญาการเมือง** อย่างรุนแรงและทำทนายในบทความดังกล่าวนี้ อีกทั้งเขายังได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับ “สถานะของทฤษฎีปรัชญาการเมืองที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์” ด้วย

เกียทซ์เริ่มต้นโดยการแสดงความไม่เห็นด้วยต่อคำกล่าวอ้างของนัก **ทฤษฎีปรัชญาการเมือง** ที่ว่า ทฤษฎีการเมือง คือ องค์ความรู้ที่นำมาซึ่งข้อสรุปหรือแนวความคิดเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง อำนาจ พันธะ ความยุติธรรม และการปกครอง โดยการนำเสนอข้อสรุปหรือแนวความคิดดังกล่าว ในรูปของกฎที่มีความเป็นสากลใช้ได้ทั่วไปโดยไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น (*general and unconditioned terms*) และสามารถถือได้ว่าองค์ความรู้ทางทฤษฎี

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Kari Palonen, *Quentin Skinner: History, Politics, Rhetoric, Key Contemporary Thinkers*, (Cambridge: Polity: 2003), pp. 90-91.

³ Clifford Geertz, “The World in Pieces: Culture and Politics at the End of the Century,” in *Available Light: Anthropological Reflections on Philosophical Topics*, (Princeton: Princeton University Press: 2000), Chapter XI: p. 218. ขณะเดียวกันก็จะนำประเด็นความคิดจากข้อเขียนอื่น ๆ บางชิ้นมาสนับสนุนและสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับจุดยืนความคิดของเขาด้วย ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ. ธเนศ วงศ์ยานนาวา ที่กรุณาให้ยืมหนังสือเล่มดังกล่าวนี้ของเกียทซ์ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนงานวิจัยชิ้นนี้

การเมืองเป็นสัจธรรมความจริงที่เป็นแก่นแท้ที่สุด⁴ เพราะจริง ๆ แล้ว เขาเห็นว่า **ทฤษฎีการเมือง** คือความคิดที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองเฉพาะที่มีต่อบริบทเงื่อนไขหนึ่ง ๆ เท่านั้น แม้ว่ามันจะมี จุดมุ่งหมายที่กว้างขวางครอบคลุมทั่วไป (cosmopolitan) เช่นเดียวกับศาสนา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์นิพนธ์หรือกฎหมาย แต่โดยเนื้อแท้ มันเกิดขึ้นและมีตัวตนขึ้นมาโดยสภาวะข้อ เรียกร้องจากสถานการณ์หนึ่ง ๆ ขณะนั้น ซึ่งถือว่าเป็นเพียงแนวทางสำหรับสภาวะการณ์เฉพาะที่มีความสลับซับซ้อน (perplexities particular) ที่เกิดขึ้นและมีพลังบังคับข้อพื้นที่เฉพาะ (local) ในขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น⁵

ในการอธิบายสภาพการณ์ทางการเมืองในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เกียรติเห็นว่ ลักษณะของการเมืองมิได้ดำรงอยู่ตามคำอธิบายเชิงบูรณาการที่เป็นหนึ่งเดียวร่วมกันอีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของความเป็นรัฐชาติ ความเป็นชาติ ความเป็นศาสนาและวัฒนธรรมมิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกภาพเหมือนอย่างแนวกระแสหลักสมัยใหม่ดั้งเดิมได้อธิบายหรือพยายามสร้างให้เกิดขึ้นอีกต่อไป เกียรติอธิบายสภาพการณ์ทางการเมืองของรัฐชาติ---ทั้งภายในและระหว่างรัฐ---ที่เคยมีองค์ประกอบสำคัญอันได้แก่ ชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้คำว่า “การรื้อถอนเชิงโครงสร้าง” (disassembly)

การที่เกียรติจงใจใช้คำดังกล่าวนี้ในการอธิบายประเด็นเรื่อง “ชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นรัฐชาตินั้น น่าจะตีความได้ว่า เกียรติต้องการจะชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่การรวมตัวกันของผู้คนในรัฐนั้น มิได้มีความเป็นเอกภาพบูรณาการในลักษณะของรัฐชาติตามที่เคยเข้าใจและได้มีการนิยามมาในอดีต แต่การอยู่รวมกันของผู้คนในรัฐ ๆ หนึ่งนั้นอยู่ในลักษณะเศษเสี้ยวและแตกเป็นชิ้นส่วน (pieces and fragments) ที่มีความแตกต่าง หลาก หลาย และผสมปนเปกันอย่างยากที่จะเข้าใจตามวิธีคิดหรือกรอบทฤษฎีดั้งเดิมได้อีกต่อไป⁶

อย่างไรก็ตาม เกียรติอธิบายว่า จริง ๆ แล้ว คำอธิบายหรือแนวความคิด “การรื้อถอนเชิงโครงสร้าง” (disassembly) ของโลกทางการเมือง ไม่ได้เป็นตัวที่ก่อให้เกิด “ภาวะวิวิธพรรณ” หรือ “ความไม่เหมือนกัน, สิ่งประกอบต่างชนิดกัน” (heterogeneity)---ที่ผู้เขียนขอเรียกง่าย ๆ ว่า “ความแตกต่างหลากหลาย” -----ดังกล่าวอย่างที่มักถูกกล่าวหา แต่ประวัติศาสตร์ภายใต้บริบทสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์เองต่างหากที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงรวดเร็ว และยากที่จะควบคุมได้

⁴ Clifford Geertz, “The World in Pieces, *ibid.*, p. 218.

⁵ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 218.

⁶ ต่อประเด็น “เศษเสี้ยวและแตกเป็นชิ้นส่วน” (pieces and fragments) นี้ ในส่วนต่อไป จะได้กล่าวเปรียบเทียบกับความคิดของ นิตเช (Nietzsche) ที่อธิบายถึงคุณสมบัติและบุคลิกลักษณะของผู้คนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดู พิศาล มุกดาภิรมย์, **แนวความคิดว่าด้วยความเสื่อมของระบอบการปกครอง: ศึกษาเปรียบเทียบ Plato กับ Nietzsche**, วิทยานิพนธ์ปริญญา รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๔๔, หน้า ๒๔๔-๒๔๙.

เกียทซ์ย้ำว่าแนวคิด “การรื้อถอนเชิงโครงสร้าง” เพียงทำให้ความแตกต่างหลากหลาย (heterogeneity) เป็นสิ่งที่รับรู้เข้าใจและยอมรับกันได้⁷

สิ่งที่เกียทซ์เสนอคือ ทางเลือกที่ไม่ใช่แนวคิดหรือที่อภิมหายิ่งใหญ่ (enormous ideas) ตามแนวสังคมนศาสตร์กระแสหลัก ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่การละทิ้งการสังเคราะห์ความคิดต่าง ๆ อย่าง ที่พวกหลังสมัยใหม่นิยมเรียกร้อง⁸ แต่แนวทางของเกียทซ์คือ แนวคิดที่มุ่งตอบสนองต่อความเฉพาะต่าง ๆ เช่น ความเป็นปัจเจกในรูปแบบต่าง ๆ ความแปลก (oddities) ความไม่ต่อเนื่อง (discontinuities) ความแตกต่างที่ตัดกันอย่างชัดเจน (contrast) และความเป็นหนึ่งเดียวที่หลากหลายที่สามารถตอบสนองรองรับต่อสิ่งที่เรียกว่า “ความแตกต่างหลากหลายอย่างมีรากลึก” (deep diversity) ซึ่งเป็นศัพท์ที่เกียทซ์ยืมมาจากชาร์ลส์ เทเลอร์ (Charles Taylor)⁹ โดยมีความหมายบ่งบอกถึงความหลากหลายของหนทางต่าง ๆ ของสังกัดและตัวตน (a plurality of ways of belonging and being) ของผู้คน ซึ่งสภาพดังกล่าวนี้ แม้ว่าเกียทซ์จะไม่ได้อ้างว่าเราสามารถสรุปภาพอะไรจากสภาวะการณ์ดังกล่าวนี้ได้ --- แต่กระนั้นสภาพดังกล่าวนี้มีนัยของการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (connectedness) ของผู้คนหรือกลุ่มคนที่ไม่ใช่สภาพที่เราต้องพยายามหาหรือสร้างความเข้าใจครอบคลุม (comprehensive) ทั้งหมดขึ้นมาเป็นเอกลักษณ์อะไรขึ้นมา และสภาพดังกล่าวนี้ไม่ใช่ลักษณะที่เป็นเอกภาพ (uniform) อีกทั้งไม่ใช่ลักษณะที่มีมาตั้งแต่กำเนิดหรือเป็นรากฐานเริ่มต้น ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่จะเป็นสภาพที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ด้วย (primal nor changeless) อย่างไรก็ตาม ลักษณะดังกล่าวนี้ก็เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริงในสังคมต่าง ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้¹⁰

เกียทซ์กล่าวถึงความสนใจของเทเลอร์ต่อปัญหาในประเทศของเขาเอง นั่นคือ การเผชิญกับการแบ่งแยกที่พัฒนากลายเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองขึ้นมา เช่น การข่มขู่ที่จะแยกควิเบค (Quebec) ออกจากแคนาดา – สภาพดังกล่าวนี้คือสภาวะการรื้อถอนทางการเมือง (political disassembly) โดยปฏิเสธการที่จะต้องมีสังกัด (belonging) ในเอกลักษณ์ของความเป็นพลเมืองอย่างเป็นทางการหนึ่งเดียวร่วมกันภายใต้เงื่อนไขโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นในปัจจุบัน

⁷ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 224.

⁸ ข้อเสนอของเกียทซ์คือการปฏิเสธแนวคิดแบบทฤษฎีการเมืองกระแสหลัก ขณะเดียวกัน แม้ว่าข้อเสนอของเขาจะกระเด็นไปทางหลังสมัยใหม่ แต่เกียทซ์ยืนยันว่า เขาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ด้วย ดู ส่วนที่เจ็ด “การปฏิเสธทางสองแพร่งระหว่างสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่นิยม”

⁹ ศาสตราจารย์ทางทฤษฎีและปรัชญาการเมือง เคยดำรงตำแหน่งสำคัญอย่าง Chichele Professor of Social and Political Theory ที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ต่อจากศาสตราจารย์ฮิสยา เบอริลิน

¹⁰ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 224.

จากจุดนี้เองที่เกียทซ์ตั้งประเด็นคำถามสองประการที่น่าสนใจและท้าทายกระบวนทัศน์หลักขององค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะทฤษฎีการเมืองกระแสหลักดั้งเดิมในเรื่องความเป็นรัฐชาติหรือการที่พลเมืองหรือผู้คนจะต้องอยู่ภายใต้เงื้อมมือของรัฐชาติ นั่นคือ

ประการแรก เกียทซ์ตั้งคำถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ถ้าจะมีประเทศหรือบ้านเมืองที่ไม่มีความเป็นชาติ (What is a country if it is not a nation ?) โดยที่การดำเนินชีวิตของผู้คนยังเหมือนเดิมในประเด็นของตัวตน (the being)

ประการที่สอง เป็นไปได้หรือไม่ ถ้าจะมีวัฒนธรรมที่ปราศจากซึ่งความเห็นพ้องต้องกัน (What is a culture if it is not a consensus ?) ¹¹ ซึ่งเราจะได้ขยายความมุมมองต่อประเด็นทั้งสองของเกียทซ์

ข้อเสนอประการแรกของเกียทซ์ดูเหมือนจะชี้ชวนให้เรา จินตนาการว่า บ้านเมืองจะมีหน้าตาอย่างไร โดยไม่ต้องมีชาติ? (*Imagine 'What is a Country if it is not a Nation ?'*) จากมุมมอง ทางมานุษยวิทยา (anthropological reflections) เกียทซ์ตั้งคำถามกับคำถาม ๗ ที่มีอิทธิพลสำคัญทางการเมือง ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ถ้าพิจารณาคำที่เกียทซ์ยกขึ้นมาตั้งคำถาม เราจะพบว่า คำเหล่านี้เป็นศัพท์พื้นฐานที่นักศึกษารัฐศาสตร์จำเป็นต้องทำความเข้าใจและจดจำนัยความหมายที่ถูกกำหนดไว้ในพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์หรือถูกกำหนดไว้ในเนื้อหาของวิชาบังคับพื้นฐาน อาทิ หลักรัฐศาสตร์หรือความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์หรือวิชาการเมืองการปกครอง เป็นต้น เพราะคำศัพท์พื้นฐานเหล่านี้ถือเป็นตัวแสดงและตัวแทน (actor and agent) สำคัญในทาง **ทฤษฎีปรัชญาการเมือง** ตลอดจนในเวทีการเมืองทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

ศัพท์สำคัญที่เป็นพื้นฐานในทางรัฐศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ คำว่า ชาติ (nation) รัฐ (state) ประเทศหรือบ้านเมือง (country) สังคม (societies) และประชาชน (people) แม้ว่าเวลานักศึกษาทางรัฐศาสตร์ต้องศึกษาทำความเข้าใจในความหมายและนิยามของศัพท์เหล่านี้ อาจจะไม่พบว่ามีปัญหาอะไรมากนัก เพราะในตำราหรือพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์มักจะกำหนดนัยความหมายที่ชัดเจนไว้ให้จดจำในฐานะที่เป็นสัจพจน์ (axiom) หรือฐานคิด (premises) ของการศึกษาเรื่องราวทางการเมือง โดยที่นักรัฐศาสตร์ผู้บันทึกนัยความหมายของคำศัพท์พื้นฐานต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะมักจะถูกทึกทัก (take for granted) ถึงความชัดเจนแน่นอนและตายตัวของนัยความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ประดุจสัจพจน์ในทางเรขาคณิตหรือคำศัพท์พื้นฐานในทางวิทยาศาสตร์ เหนือการศึกษารีวิวในวิชาเคมี โดยปราศจากการกล่าวถึงมิติทางบริบทประวัติศาสตร์ (historical reflections) ที่ศัพท์เหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา (evolving) รวมทั้งการละเลยมิติทางวัฒนธรรมที่มีต่อการทำความเข้าใจหรือการรับรู้ถึงนัยความหมายของ

¹¹ Clifford Geertz, "The World in Pieces.", *ibid.*, p. 224.

ศัพท์เหล่านี้ ซึ่งมีมิติทางวัฒนธรรมที่ว่าเป็นก็คือ มิติในทางมานุษยวิทยานั้นเอง กล่าวโดยสรุปคือ นัย ความหมายของศัพท์พื้นฐานทางรัฐศาสตร์เหล่านี้ดำรงอยู่และปฏิบัติการโดยขาดมิติทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา

การที่นักรัฐศาสตร์โดยทั่วไปกำหนดค่าความหมายของคำศัพท์พื้นฐานสำคัญ ๆ โดย ละเอียด ซึ่งมีมิติประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาก็เป็นเพราะนักรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะนัก**ทฤษฎี ปรัชญาการเมือง**มีกรอบการศึกษาที่มุ่งเน้นที่จะสร้างหรือคั่นหานัยความหมายที่มีความเป็นแก่น สากล โดยให้ความสำคัญไม่มากนักต่อมิติเวลาและสถานที่ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั่นเอง

แต่สำหรับนักมานุษยวิทยาอย่างเกียทซ์ผู้ซึ่งมีสำนึกความเข้าใจ (sympathy) ร่วมกับ แนวสำนักประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองของสกินเนอร์และโพคอค (Skinner and Pocock) อย่างเกียทซ์ เขาเห็นว่า คำศัพท์เหล่านี้มีนัยความหมายที่คลุมเครือและไม่แน่นอนชัดเจนอย่าง ที่นักรัฐศาสตร์ทั่วไปยึดถือเข้าใจ ไม่ว่าจะ เป็นขอบเขตของความหมาย หรือวัตถุประสงค์และนิยาม ของคำศัพท์เหล่านี้ล้วนแต่มีปัญหาทั้งสิ้น เพราะคำศัพท์เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงและการให้ คุณค่าใหม่ (changes and innovation) อยู่ตลอดเวลา¹² ขณะเดียวกัน ปัญหายิ่งสลับซับซ้อน มากยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อมีการใช้คำศัพท์เหล่านี้ในลักษณะที่แทนกันได้ (interchangeable) หรือ มีนัยความหมายที่เหมือนกัน (synonymous) ดังที่เรามักจะพบว่า มีการใช้คำว่า ชาติ รัฐ ประเทศ สังคม และประชาชนแทนหรือสลับกันราวกับว่าคำทั้งหลายมีนัยความหมายเดียวกันได้อย่างไม่มี ปัญหา ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง คำเหล่านี้อาจจะไม่สามารถแทนกันได้แบบสนิทขนาดนั้น อีกทั้ง คำศัพท์แต่ละคำที่ว่าเป็น ก็หาได้มีนัยความหมายที่สามารถนำเสนอได้อย่างเป็นเอกภาพหนึ่งเดียว โดย เกียทซ์ยกตัวอย่างว่า เมื่อเราใช้คำดังกล่าวเหล่านี้ในการอธิบายความเป็น “ชาติ รัฐ ประเทศ สังคม” และ “ประชาชน” ของฝรั่งเศส, อังกฤษ, จีน, กัมพูชา, เม็กซิโก หรือเอธิโอเปีย, อิหร่าน หรือโปรตุเกส เราจะพบว่า มันมีปัญหามากมายอย่างยิ่ง หรือถ้าเราลองจินตนาการการใช้คำ ต่าง ๆ เหล่านี้เพื่ออธิบายความเป็นชาติไทย รัฐไทย ประเทศไทย สังคมไทย และประชาชนชาวไทย ในช่วงสิบหรือยี่สิบปี ที่ผ่านมา เราพบว่า มันไม่สะดวกง่ายดายเป็นที่เคยเข้าใจหรือเคยเป็นมา ก่อน และมันกลับสร้างความกระอักกระอ่วนอึดอัดในการที่เราพยายามจะกดบังคับหรือพยายาม ลืมปัญหาที่น่ารำคาญใจ ที่เกิดขึ้น ยามที่เราพยายามใช้คำเหล่านี้ในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง

เกียทซ์ชี้ว่า เมื่อพิจารณาคำดังกล่าวนี้ให้ลึกกลงไป จะพบว่า คำแต่ละคำที่ว่าเป็นนำพาไปสู่ ความหมายที่สับสนโยงใยไปในลักษณะที่แตกต่างกันไป เพราะในที่สุดแล้ว กลุ่มคำเหล่านี้---ไม่

¹² การเขียนตำราเกี่ยวกับคำศัพท์ในแนวที่ให้ความสำคัญกับมิติทางประวัติศาสตร์ ปรากฏในงานชุด “Ideas in Context” (ความคิด ในบริบท) ภายใต้การบรรณาธิการของ Terence Ball, James Farr, and Russell L. Hanson, *Political Innovation and Conceptual Change*, (Cambridge: Cambridge University Press: 1989). ซึ่งแน่นอนว่า มีผลงานของนักประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมืองที่มีชื่อเสียงอย่างจอห์น ดันน์ (John Dunn) และ ควินติน สกินเนอร์ (Quentin Skinner) รวมอยู่ด้วย

ว่าจะเป็ น ชาติ รัฐ ประเทศ สังคมหรือประชาชน---จะนำพาเราไปสู่ชุดความคิดในเรื่องสายเลือด (blood) เผ่าพันธุ์เชื้อชาติ (race) ผู้สืบสาน (descent) ซึ่งจะว่าไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ – อันได้แก่ สายเลือด เผ่าพันธุ์เชื้อชาติ ลูกหลาน ไม่ว่าจะเป็ นไทย จีน ฝรั่งเศส เม็กซิกัน ฯลฯ---ที่เรามักจะ เข้าใจว่า มันบ่งบอกถึงควมมีอะไรร่วมกันหรือเป็ นชนเผ่าเดียวกัน แต่จริง ๆ แล้ว มันก็ยังมีสถานะ ที่ยังเป็นปริศนาและลึกลับซับซ้อน (the mysteries and mystifications of biological likeness) ที่ยังหาคำตอบที่มีเหตุผลชัดเจนไม่ได้¹³ และทั้ง ๆ ที่ประเด็นเรื่องความเป็นเอกภาพและความเป็น คนร่วมเชื้อสายหรือเชื้อชาติเดียวกันยังมีปัญหาที่ไม่ลงตัว แต่ขณะเดียวกัน กลุ่มคำศัพท์ดังกล่าว เหล่านี้ก็ยั งนำเราไปสู่ประเด็นเรื่องความจงรักภักดีทางสังคมและการเมือง (political and civic loyalty) และการแบ่งแยกไม่ได้ (indivisibilities) ในการเคารพและบังคับใช้ของกฎหมาย---ความ เชื่อฟังอำนาจรัฐ---การบังคับและการปกครองของรัฐ อีกทั้งยังนำเราไปสู่ประเด็นแนวคิดเรื่อง การต้องอยู่รวมกันทางภูมิศาสตร์ (geographical aggregation) และจะต้องมีการแบ่งเขตแดน ชัดเจน (territorial demarcation) รวมทั้ง นำเราไปสู่ศูนย์ความรู้สึ กของการมีจุดกำเนิดร่วมกัน (origin) การเป็ นคนบ้านเดียวกัน (home) และ การมีถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกัน (habitat) ตลอดจนการ ทำให้เราต้องคิดถึงประเด็นการปฏิสัมพันธ์ ความเป็นผองเพื่อน (companionship) และการดำเนิน ชีวิตคบค้าสมาคมต่าง ๆ (practical association) การเผชิญหน้าระหว่างบุคคลและการเล่น ผลประโยชน์ และรวมทั้งการนำเราไปสู่ประเด็นความใกล้ชิดและความคล้ายคลึงกัน (affinity) ในทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภาษา ศาสนาและจิตวิทยา ซึ่งในที่สุดแล้ว มันปรากฏตัวออกหรือ แสดงออกให้เห็นถึง แก่นสาระที่โดดเด่นชัดเจนของการมีจิตใจหรือจิตวิญญาณแห่งความเป็นชาติ หรือประชาชนร่วมแผ่นดินร่วมประเทศและสังคม (a quiddity of spirit)¹⁴ อย่างที่ปรากฏใน ปรัชญาประวัติศาสตร์และปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาเยอรมันในศตวรรษที่สิบเก้าอย่างฟรีด ริช เฮเกลที่เชื่อว่า รัฐและความเป็นชาติคือพัฒนาการสูงสุดของจิตวิญญาณมนุษย์ที่พัฒนา คลี่คลายเรื่อยมาในประวัติศาสตร์มนุษยชาติที่มีเหตุผลและแบบแผนในตัวของมันเอง

จากมุมมองในปัจจุบันภายใต้โลกยุคโลกาภิวัตน์ เกียรติยศที่ว่า การปฏิบัติกรของกรุ่มคำ ดังกล่าวข้างต้น--- ชาติ (nation) รัฐ (state) ประเทศ (country) สังคม (societies) และประชาชน (people)--- ได้สร้างปัญหาให้กับประวัติศาสตร์ยุโรปและคนอเมริกาตั้งแต่ศตวรรษที่สิบเจ็ด และยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมาโดยตลอด สภาพปัญหาดังกล่าวนั้นมิได้ดำรงอยู่แต่ในถิ่นกำเนิดของ มันในยุโรปและอเมริกา แต่ได้ขยายวิกฤตปัญหานี้ไปสู่เอเชียและอาฟริกาด้วย และที่สำคัญคือ

¹³ C. Loring Brace, "Race" Is a Four-Letter Word: The Genesis of the Concept (Oxford: Oxford University Press: 2005). และดูบทที่ว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์ในส่วนต่อไป

¹⁴ Clifford Geertz, "The World in Pieces.", *ibid.*, p. 232.

วิกฤตปัญหาเรื่องชาตินิยม---เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหนึ่งเดียวของความเป็นชาติและประชาชน-ประชาชาติ ที่ต้องมีเอกลักษณ์ร่วมหนึ่งเดียวนี้นี้ดูจะยังดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

เกียทซ์ย้ำว่า วิกฤตปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในโลกขณะนี้ เกิดจากการสร้างและสถาปนากลุ่มภาษา/คำศัพท์และแนวความคิด (conception) ดังกล่าวข้างต้น โดยที่ชุดภาษาดังกล่าวนี้ได้กระทำการปฏิบัติการเชิงบูรณาการครอบคลุมและครอบงำประเด็นในทางชีววิทยา (biological) ทางกรปกครอง (governmental) ในเรื่องเขตแดน (territorial) ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์ (interactional) และวัฒนธรรม (cultural) ของผู้คนในพื้นที่หนึ่ง ๆ และชุดภาษาดังกล่าวนี้ทำหน้าที่แสดงออกและ สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์หรือองค์รวมของความเป็น “รัฐชาติ” โดยศัพท์แต่ละคำในชุดภาษาดังกล่าวนี้สามารถใช้แทนที่และสลับกันได้ (equivalent and substitutable) ในการนำเสนอ (represent) ภาพตัวแทนของความเป็นจริงในลักษณะที่เป็นชุดเดียวกัน (the same reality) ¹⁵

แต่กระนั้นก็ตาม เกียทซ์ชี้ว่า แม้ว่าชุดของภาษาและแนวความคิดดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่ในลักษณะของการม้วนพับเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ นานาที่แตกต่างกันหลายเข้าด้วยกันและพยายามทำให้สรรพสิ่งทั้งหลายลู่ไปสู่ผลรวมหนึ่งเดียวทั้งหมด แต่มันก็ไม่สามารถเก็บรวมทุกอย่างได้สมบูรณ์ทั้งหมด ดังนั้น ชุดภาษา/คำศัพท์เหล่านี้จึงไม่สามารถปกปิดเก็บซ่อนความเป็นจริงที่แตกต่างกันหลากหลายได้ และยังส่งผลให้มีการอ้างกลับไปสู่ความเป็นจริงที่แตกต่างกันไป (different realities) ทำให้เห็นภาพของกลุ่มต่าง ๆ (solidarities) และความแตกต่างทางจินตนาการ ความคิด ความแตกต่างในความคาดหวังและความกลัว โดยในท้ายที่สุดแล้ว มันทำให้เราสงสัยและตั้งคำถามว่า พื้นที่ ที่ปรากฏอยู่บนแผนที่ทางการเมืองของโลกที่ถูกตีตราแบ่งแยกออกจากกันว่าเป็นรัฐ ก. ประเทศ ข. ฯลฯ นั้น แท้ที่จริง มันคืออะไรกันแน่ ? “และยามเมื่อเรากล่าวถึงประเทศมอริทานี (Mauritania) หรือสโลวาเกีย (Slovakia) หรือโบลิเวีย (Bolivia) หรือออสเตรเลียนั้น ? เรากำลังหมายถึงอะไรกันแน่ ?” ¹⁶

และถ้าเราจะปรับใช้มุมมองของเกียทซ์ต่อกรณีเมืองไทยของเรา เราคงต้องตั้งข้อสังเกตยามที่คนต่างชาติพูดถึงประเทศไทย เขานึกหรือคิดถึงอะไรในความเป็นไทยของเรา หรือแม้แต่เวลาคนไทยด้วยกันเองคิดหรือนึกถึงความเป็นไทย มันเป็นอย่างไร ?

ประเด็นสำคัญที่เกียทซ์ต้องการชี้ให้เห็นเกี่ยวกับนัยความหมายของชุดภาษา/กลุ่มคำศัพท์และแนวความคิดที่เป็นพื้นฐานสำคัญในทางการเมือง ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติคือ

¹⁵ โปรดเทียบเคียงกับประเด็นวิจารณ์เกี่ยวกับภาพตัวแทนของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ข้างต้น

¹⁶ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 232.

คำเหล่านี้หาได้มีขอบเขตที่ชัดเจนแน่นอน¹⁷ ขณะเดียวกัน นัยความหมายของคำแต่ละคำเหล่านี้ ยังมีสถานะที่เกยพัวเรียกว่า “รัศมีแห่งเงาสลัว” หรือปรายรัศมีของชั้นเงาที่หลากหลาย (penumbral) อันประกอบไปด้วยระดับความหมาย (tone) ที่แตกต่างกันไปด้วยในแต่ละคำ

ในขณะที่สภาวะความเป็นจริงมีลักษณะที่หลากหลายและซับซ้อน แต่กรอบการศึกษาแบบ **ทฤษฎีปรัชญาการเมือง** ที่มุ่งหาความเป็นสากลอมตะเหนือกาลเวลาและสถานที่ กลับพยายาม ที่จะละเลยหรือกดบังคับความหลากหลายต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ เพื่อมุ่งสร้าง “ประเทศ (country) ประชาชน (people) สังคม (society) รัฐ (state) หรือชาติ (nation) ในลักษณะของหน่วยตัวแทนรวม ที่มีลักษณะสากลทั่วไป (a generic unit of collective agency) อันนำไปสู่สภาวะที่เรียกว่า “ตัวตนทางประวัติศาสตร์” (a historical self)¹⁸

จากตัวอย่างการสำรวจคำสำคัญ--ได้แก่ ประเทศ--ประชาชน--สังคม--ชาติ--จากพจนานุกรมทางภาษาที่เกยพัวได้นำเสนอ ช่วยให้เราได้เห็นมิติต่าง ๆ อันหลากหลายที่ดำรงอยู่ในคำเหล่านั้น ในกรณีของคำว่า “ประเทศ” (country) ซึ่งมาจากรากศัพท์ในภาษาละตินสองคำ นั่นคือ คำว่า “contra” และ “counter” ซึ่งให้นัยความหมายถึง

“สิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงข้ามหรืออยู่ข้างหน้าภาพที่เห็น (fronting the view) เป็นพื้นที่ (landscape) ที่แผ่กระจายต่อหน้าคน ๆ หนึ่ง”

หรือ

“เส้นทาง (tract) หรือการขยายตัวของดินแดน (expanse of land) ที่ไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตไว้แน่นอน (undefined extent) ไม่ว่าจะ เป็นพื้นที่ภูมิภาคหรือเขตแดน (a region, district)”

หรือ

“เส้นทาง (tract) หรือเขตแดนที่มีขอบเขตจำกัดที่สัมพันธ์กับการครอบครองของมนุษย์ เช่น ที่ ๆ เป็นของเจ้าที่ดิน (lord) หรือ

¹⁷ เกยพัวตัวอย่างโดยให้เราไปดูกลุ่มคำดังกล่าวที่ว่ามีใน The Oxford English Dictionary ซึ่งจะเห็นถึงความซับซ้อนและประวัติความเป็นมาของความหมายที่มีมากกว่าหนึ่งความหมายในแต่ละคำ ขณะเดียวกัน ขอให้ดูความคลุมเครือที่ปรากฏแม้แต่กับคำว่า “มนุษย์” หรือ “ธรรมชาติมนุษย์” ในบทที่สาม

¹⁸ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 232.

เจ้าของคนกิจการธุรกิจคนเดียวกัน หรือที่ ๆ มีผู้คนอาศัยเป็นเชื้อชาติ ภาษาหรือการครองครองเดียวกัน เป็นต้น”

หรือ

“ดินแดนที่เกิดของคน ๆ หนึ่ง พลเมืองหรือผู้อยู่อาศัย เป็นต้น”

หรือ ในนัยความหมายแบบที่รวบรวมครอบคลุม ได้แก่

“อาณาบริเวณ (territory) หรือดินแดนของชาติหนึ่ง ซึ่งมักจะเป็นรัฐอิสระหรือภูมิภาคที่ครั้งหนึ่งเคยอิสระ [อย่างเช่นในกรณีของสกอตแลนด์หรือไอร์แลนด์] และยังคงมีความโดดเด่นในเชื้อชาติ ภาษา สถาบันหรือความทรงจำทางประวัติศาสตร์”

หรือ

ในระดับสูงสุด ที่เรียบง่ายธรรมดา คือ “ประชาชนของเขตแดนหรือรัฐ ชาติหนึ่ง”¹⁹

และจากนิยามความหมายดังกล่าวเหล่านี้ ทำให้เราเข้าใจทันทีถึงคำกล่าวของโทมัส เมอเคลีย์ (Thomas Macaulay) ที่เกียตษ์ยกขึ้นมาอ้างอิง: การที่ “**ประชาชนผู้คนที่ไม่มีความรักประเทศ (country) หรือกษัตริย์ของพวกเขา**” มิได้หมายความว่า “พวกเขาไม่ชื่นชอบผืนแผ่นดินนั้น (the landscape) ที่เขาอยู่”!²⁰

¹⁹ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, 233. เกียตษ์ได้อ้างอิงถึงหนังสือที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์และความหมายในกรณีของอังกฤษในช่วง ค.ศ. 1500-1650 นั่นคือ L. Greenfield, *Nationalism. Five Roads to Modernity*, (Cambridge: Harvard University Press: 1992), pp. 31-44. ส่วนการสำรวจคำเหล่านี้ เกียตษ์สำรวจจาก *The Compact Edition of the Oxford English Dictionary*, (Oxford: Oxford University Press: 1971 [1928]).

²⁰ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 233. เมอเคลีย์ หรือ Thomas Babington Macaulay, 1st Baron Macaulay เป็นกวี นักประวัติศาสตร์และนักการเมืองสายเสรีนิยมชาวอังกฤษในศตวรรษที่สิบเก้า

การทำความเข้าใจในข้อความดังกล่าวนี้ อาจช่วยให้เราเกิดวิสัยทัศน์ในการทำความเข้าใจปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของเราได้ โดยเปลี่ยนถ้อยคำบางคำในข้อความดังกล่าว เช่น “คนสามจังหวัดภาคใต้จำนวนหนึ่งไม่มีความภักดีต่อรัฐบาล” แต่ก็ได้หมายความว่า “พวกเขาจะไม่รักผืนแผ่นดินที่เขาอาศัยอยู่”

ในกรณีของคำว่า “ประชาชน” หรือ “people” ก็มีนัยความหมายที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ความหมายของ “ประชาชน” (people) มีทั้งที่เป็นความหมายที่ไม่ได้ชัดเจนเจาะจง แต่มีลักษณะทั่วไป ซึ่งในภาษาอังกฤษรวมเอาคำดังต่อไปนี้คือ “populace” “multitude” หรือ “commonality” และมีที่ให้นัยความหมายที่เฉพาะเจาะจงขึ้น เช่น คำว่า “ประชาชน” (people) หมายถึง

“บุคคลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับผู้ที่เหนือกว่าหรือคนที่พวกเขาสังกัดอยู่หรือต้อง
ขึ้นอยู่”

“องค์กรรวมทั้งหมดของ....พลเมืองที่ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็น
เจ้าของหรือต้นกำเนิดของอำนาจ”

หรือ ในลักษณะที่เป็นการรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว (unitary collective) คือ

“องค์แห่งบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็น ชุมชน เผ่า เชื้อชาติ [เครือญาติ
หรือคนบ้านเดียวกัน] หรือเป็นชาติ” (a community, tribe, race
[folk], or nation) ²¹

ในทำนองเดียวกัน คำว่า “รัฐ” (state) ก็มีชุดคำอธิบายที่แตกต่างกันในหลายระดับความหมาย คำว่า “state” มีรากความหมายมาจากคำว่า “ตำแหน่ง” (rank) และ “จุดยืนแห่งที่” (standing) มีความหมายในทำนองเดียวกันกับคำว่า “ฐานะันดร” (estate) และ “สถานภาพ” (status) และได้มีการเปลี่ยนแปลงในทางนัยทางภาษา (semantic) ไปสู่ความหมายจากนัยของ

“อาณาจักร” (realm) และ “สหราชอาณาจักร” (commonwealth)

²¹ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 233.

ไปถึงนัยที่มีความเจาะจง เช่น

“องค์แห่งประชาชนที่ครอบครองดินแดนที่มีขอบเขตแน่นอนและมีการจัดระเบียบองค์กรภายใต้การปกครองหรือรัฐบาลที่มีอำนาจอธิปไตย.....เป็นดินแดนที่ถูกครอบครองโดยองค์แห่งประชาชนดังกล่าว”

และจากนั้น ต่อมาก็ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายที่มีนัยของการบูรณาการเต็มที่ ทำให้คำว่า “รัฐ” หมายถึง “อำนาจทางการเมืองและการปกครองสูงสุดที่ดำรงอยู่ในประเทศหรือชาติ (a country or a nation)” และ/หรือ “ชาติในสมรรถภาพแห่งการรวมตัวร่วมมือกัน” ²²

คำว่า “สังคม” หรือ “society” ก็มีแบบแผนความเป็นมาในลักษณะเดียวกันกับคำที่กล่าวมาข้างต้น คำว่า “สังคม” มีนัยต่าง ๆ ดังเช่น

“การสมาคมกับบรรดาของเพื่อน”

หรือ

“การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ”

หรือ

“การรวมกันของบุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยกันในชุมชนที่ระเบียบ”

หรือ

“ระบบหรือวิถีชีวิตขององค์รวมปัจเจกบุคคลโดยมีเป้าหมายในกันอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน”

หรือ

“การเชื่อมเข้าด้วยกัน....สหภาพ...ความเหมือนคล้ายคลึงกัน”

เกียทซ์เห็นว่า ในที่สุดแล้ว ความหมายของคำว่า “สังคม” หรือ “society” ที่เป็นที่น่าสนใจ รู้จักกันมากที่สุดก็คือ ความหมายในลักษณะที่สื่อถึงความบูรณาการมากที่สุดในความหมายต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ เป็นการตั้งสิ่งต่าง ๆ หลากหลายให้มาอยู่ในสภาวะที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันและเหมือนกันที่สุด และทำให้คำว่า “สังคม” มีความหมายใกล้เคียงหรือในลักษณะเดียวกันกับคำว่า “ชาติ” หรือ “nation” ²³

²² Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 233.

²³ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 233.

คำสำคัญต่อมาคือ คำว่า “ชาติ” หรือ “nation” ซึ่งเกียรติอธิบายว่า “ชาติ” (nation) มีรากศัพท์ในภาษาละตินคือ “nation-em” ซึ่งมีความหมายต่าง ๆ ได้แก่ “สายพันธุ์” (breed) “กลุ่มพันธุ์” (stock) และ “เผ่าพันธุ์” (race) ในขณะที่เดียวกัน “nation” ก็ยังมีรากจากคำว่า “nasci” ซึ่งหมายถึง “เกิด” (to be born) ซึ่งการใช้คำและความหมายดังกล่าวนี้ก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น หมายถึงเกิดใน

“ครอบครัว, เครือญาติ” (family, a kindred) เดียวกัน

หรือเกิดใน

“วงศ์ครอบครัวคนไอริช” (an Irish clan) “

หรือ

“ประชากรพื้นถิ่นของเมืองหนึ่ง ๆ (a town or a city)

หรือ

“กลุ่ม ชนิต หรือเผ่าพันธุ์ของบุคคล” (class, kind, or race)

หรือ

“ประเทศ อาณาจักร” (a country, a kingdom)

หรือ

“ประชาชนทั้งหมดของประเทศ... ที่แตกต่างจากคนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศ เดียวกัน” (the whole people of a country.....as opposed to some smaller

or

narrower body within it.

และความหมายโดยส่วนใหญ่ของ “ชาติ” คือ

“การขยายตัวของการรวมกันของกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยการสืบสานร่วมกัน ภาษาร่วมกัน ประวัติศาสตร์ร่วมกันจนสามารถ ที่จะก่อตัวเป็นเผ่าพันธุ์หรือกลุ่มประชาชนที่มีความชัดเจน และมีการจัดระเบียบองค์กรเป็นรัฐทางการเมืองที่แยกจากที่อื่น ๆ และครอบครองอาณาบริเวณที่มีเขตแดนชัดเจนแน่นอน” (An extensive aggregate of persons, so closely associated with each other by common descent, language, or history,

as to form a distinct race or people, usually organized as a separate political state and occupying a definite territory.)

24

จากการสำรวจและชี้ให้เห็นถึงที่มา นัยและความหมายต่าง ๆ ของคำสำคัญพื้นฐานทางการเมืองและทางรัฐศาสตร์เหล่านี้ ทำให้เราเห็นถึง ความขัดแย้งระหว่างการพยายามที่จะรวมคำและความหมายต่าง ๆ นี้---อันได้แก่ ชาติ ประชาชน รัฐ สังคม ประเทศ---เข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว กับสภาพที่แต่ละคำนั้นมีความหมายที่ไม่สามารถไปด้วยกันได้ นั่นคือ ความขัดแย้งระหว่างความพยายามที่จะทำให้ศัพท์สำหรับมันมีเอกลักษณ์ร่วมกันและสามารถสลับใช้ได้อย่างไม่มีปัญหากับความพยายามที่จะรักษาความแตกต่างและสถานะที่แยกจากกัน ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนและเป็นพลังผลักดันให้เห็นสรรพสิ่งต่าง ๆ มากมายที่กำลังเกิดขึ้นในโลกทุกวันนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ นักปรัชญา นักมานุษยวิทยา นักหนังสือพิมพ์ และนักอุดมการณ์มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเหล่านี้²⁵

เกียทซ์ชี้ให้เห็นว่า อย่างไรก็ตาม พลังสำคัญที่ขับเคลื่อนยุโรปในช่วงเวลาระหว่างนโปเลียนและฮิตเลอร์ก็คือ พลังในการกดบังคับและลดความสำคัญของวิถีคิดอันแตกต่างหลากหลายในการตอบคำถามเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของผู้คนต่าง ๆ ในยุโรป เพื่อนำมาซึ่งภาพรวมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน อันได้แก่ ความเป็นชาติหรือความเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เดียวกัน ซึ่งยากที่จะระบุให้เด่นชัดได้ว่า แท้จริงแล้ว มันคืออะไรกันแน่ แต่กระนั้น ความเป็นชาติและความเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันก็กลับเป็นสิ่งที่สามารถรู้สึกได้ง่ายกว่าการทำความเข้าใจด้วยเหตุผล และก็เป็นเรื่องยากที่จะลบล้างความรู้สึกดังกล่าวให้หมดไปด้วย และนี่คือพลังที่เป็นพลวัตที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองที่ผ่านมามาตลอดสองสามศตวรรษนี้²⁶

กระบวนการดังกล่าวนี้เองที่นักมานุษยวิทยาคนสำคัญอีกคนหนึ่งคือ เออเนส แกลเนอร์ (Ernest Gellner) เห็นว่า กระบวนการที่ทำให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (homogeneity) นี้ เป็นกระบวนการสำคัญของการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization)²⁷ ซึ่งจะไปแล้ว กระบวนการดังกล่าวนี้ก็ยังไม่สมบูรณ์สิ้นสุด และยังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่กระนั้น ภายใต้กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่นี้ ได้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนการทัศน์หรือแนวความคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่และการพัฒนาการเมืองทางการเมือง (political development)” ซึ่งระบาดแพร่

²⁴ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 234.

²⁵ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 234.

²⁶ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 234.

²⁷ E. Gellner, *Nations and Nationalism*, (Oxford: Oxford University Press: 1983) อ้างใน Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 234.

ไปทั่วทุกหนทุกแห่งในโลก แต่สำหรับเกียทซ์ เขาเห็นว่า กระบวนทัศน์ดังกล่าวนี้ ที่เรามากจะยึดถือ ทั้งในทางปฏิบัติและในทางทฤษฎี แท้จริงมันคือ “อคติ” (prejudice) ²⁸

อคติแห่งความเป็นชาติและการพัฒนาการเมืองสู่ความเป็นรัฐชาติได้ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติต่อต้านอาณานิคม (the anticolonial revolutions) ได้แก่ กรณีของอินเดียในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ จนถึงกรณีของแองโกลาในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ และจนกระทั่งปัจจุบัน ที่เกิดการแตกตัว (the disassembly) ของรัฐต่าง ๆ หลังยุคที่โลกเคยแบ่งเป็นสองขั้วอำนาจใหญ่ อันถือว่าเป็น “คลื่นลูกสุดท้าย” (the last wave) ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ซึ่งทำให้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเกี่ยวกับ การมีอยู่จริงของ “ตัวตน” ของความเป็นชาติและความเป็นรัฐสมัยใหม่ว่า แท้จริงแล้วมันมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงกระแสความคิดที่เป็นอคติ ²⁹

ในการทำความเข้าใจ “กระแสกระบวนทัศน์หรือแนวความคิดแห่งความเป็นชาติ-รัฐสมัยใหม่” นี้ เกียทซ์อ้างคำอธิบายของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ผู้ซึ่งเกียทซ์เห็นว่า เป็นนักทฤษฎีคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งในประเด็นเรื่อง “อภิมหาอรรถกาธิบาย” (master-narrative theorist) ซึ่งแอนเดอร์สันได้กล่าวไว้ว่า สภาวะดังกล่าวที่เกิดขึ้นนี้เป็นสภาวะที่ทำให้ “ความเป็นชาติ (nationness) ไม่สามารถแยกออกได้จากจิตสำนึกทางการเมือง” นั่นเอง ³⁰ ทำให้ “ชาติ” กับ “รัฐ” ต้องเป็นสิ่งที่ดีวางอยู่คู่กัน แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีปัญหาค้างคาอยู่ ดังที่คำว่า “nation-state” หรือ “รัฐชาติ” จำต้องมีเครื่องหมาย “-” หรือ “hyphen” ขึ้นกลาง ³¹ นั่นคือ มันอาจจะไม่ใช่สิ่งที่เป็นเนื้อหนึ่งเดียวกันได้

เกียทซ์เห็นว่า การทำให้ “รัฐ” หรือ “ประเทศ-ผืนแผ่นดิน” (state or country) แยกไม่ออกจากความเป็น “ชาติ” (nation) นั้นสร้างปัญหามากกว่าที่จะช่วยทำให้สิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น และยังทำให้เกิดความสับสนด้วย เกียทซ์เสนอแนะว่า “ประเทศ-ผืนแผ่นดิน” น่าจะอิสระจาก “ความเป็นชาติ” ในการแยกทั้งสองออกจากกัน เขาเสนอให้เราทดลองมองเห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง “ชาติ” กับ “ประเทศ-ผืนแผ่นดิน” หรือ “การเมือง” เช่น เราอาจมองว่า “ชาตินิยม (nationalism) โดยธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความแบ่งแยก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติต่อประชาธิปไตย และเป็นสิ่งที่ไม่อารยะ (uncivil) เพราะชาตินิยมทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง (one ethnic group) มีอำนาจเหนือกลุ่มอื่น ๆ ” ³²

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการเป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย ถ้าจะพิจารณาด้วยเหตุผลอย่างจริงจังแล้ว เราย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่า ในประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย แต่เกิดปรากฏการณ์

²⁸ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 235.

²⁹ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 235.

³⁰ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 235.

³¹ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 236.

³² Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 236.

กระแสชาตินิยมที่ชูกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของความเป็นชาติของประเทศนั้น สิ่งที่เป็นผลตามมาก็คือ ความไม่เสมอภาคหรือการกีดกันคนในผืนแผ่นดินเดียวกัน แต่มีชาติพันธุ์ที่แตกต่างออกไปการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้ จึงมีนักวิชาการที่เชื่อว่ารัฐชาติกับเสรีประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถไปด้วยกันได้ตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว³³

แต่ในทางกลับกันกับกระแสชาตินิยม เราสามารถมองในแง่ดีและชื่นชมยกย่องกับกระแสที่ “ผูกพันรักบ้านเกิดเมืองนอน” หรือ “ปิตุภูมินิยม” (patriotism) ว่าเป็น “ความรักอันดีและอบอุ่นที่มีต่อประเทศ-ผืนแผ่นดิน (country)---ทุ่งหญ้าอันเขียวขจี ร้านกาแฟบนทางเดิน ฯลฯ”³⁴ ซึ่งกระแส “ปิตุภูมินิยม” หรือ “ความรักต่อแผ่นดิน” นี้ มิได้ก่อให้เกิดอคติในแง่ของการเหยียดรังเกียจหรือกีดกันกดบังคับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ แต่อย่างใด

เกียทซ์เสนอว่า ในขณะนี้ เราดูจะอยู่ในสภาวะที่ต้องการการเมืองใหม่ที่หลากหลาย (a new variety of politics) ที่ไม่มุ่งเน้นในเรื่องของการยืนยันในความเป็นภูมิภาค—ภาษา---เชื้อชาติ (racial) ศาสนาหรือชาติพันธุ์ (ethnic) มากเหมือนที่ผ่านมา³⁵

พัฒนาการของการเมืองใหม่ดังกล่าวนี้ จะผันแปรเปลี่ยนไปตามที่ต่าง ๆ แล้วแต่สถานการณ์เงื่อนไขในทีนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ มากมาย โดยขึ้นอยู่กับการพิจารณาถึงสิ่งที่ผุดขึ้นมาในที่ต่าง ๆ อันเป็นผลพวงจากความขัดแย้งและความแตกต่างที่เกิดจากฐานของอัตลักษณ์จอมปลอมที่ถูกสร้างขึ้นมา (identity-based differentiation) โดยเราต้องพัฒนาทัศนคติที่ต้องลดทอนการสร้าง หรือปลูก “ภูตผีปีศาจ” ในเรื่องความเป็นชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์อย่างตื้นเขินดังที่ทำกันมาช้านาน และจะต้องพัฒนาทัศนคติที่มองมันในแง่ลบอย่างไม่มีเงื่อนไขต่อสิ่งเหล่านี้ โดยประเมินปรากฏการณ์ที่ดำเนินต่อเนื่องมาในฐานะที่เป็นซากตกค้างของความป่าเถื่อน (savagery) หรือสถานะแรกเริ่มของการดำรงอยู่ของมนุษย์ (some earlier stage of human existence) และเราจะต้องปรับประยุกต์หลักการต่าง ๆ ของเสรีนิยมและประชาธิปไตย สังคม (liberalism and social democracy) --- ซึ่งยังถือว่าเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับกระบวนการทางกฎหมายและการปกครอง และทำที่ในทางสาธารณะ (public department) --- เข้ากับเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยคำหนึ่งว่า ที่ผ่านมามีปรากฏการณ์สะท้อนถึงอะไรที่เข้าใจไม่ได้และเป็นความมืดบอดทางปัญญา (philosophical blind)³⁶ ซึ่งขณะนี้เราพอมีแสงสว่าง (available light) ที่พอจะช่วยให้เรามองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในสภาพที่มันเป็นขึ้นมาได้บ้าง

³³ บทความที่เสนอทรรศนะในทำนองนี้คือ ธนศ วศยานนาวา, “ไปดูนาวาเสรีประชาธิปไตย ล้มที่ปากอ่าว” เอกสารประกอบคำบรรยาย สำหรับนักศึกษาปริญญาโท รุ่น 8 วิชา ร. 610 “ว่าด้วย บทวิพากษ์เสรีประชาธิปไตย” สำหรับโครงการปริญญาโท MPE มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง วันที่ 9 ตุลาคม 2542 หน้า 6-8.

³⁴ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 236.

³⁵ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 245.

³⁶ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 246.

จากประการแรกที่กล่าวไปข้างต้น หากเกียทซ์เสนอว่าประเทศไม่ต้องหมายถึงชาติ ประเด็นสำคัญที่เป็นที่สงสัยที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ถ้าไม่มีความเป็นชาติ แล้ววัฒนธรรมในแผ่นดินหรือประเทศนั้นจะเป็นอย่างไร? ถ้าไม่มีชาติ ก็หมายความว่า ไม่มีวัฒนธรรมที่เป็นของชาติหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ (National culture or National Identity) ?!

ประการที่สองของข้อเสนอของเกียทซ์ คือ การลองจินตนาการว่า **วัฒนธรรมจะเป็นอย่างไร หากไม่ใช่ความเห็นพ้องต้องกัน?** (*imagine What is a Culture if it is not a Consensus?*)

หลังจากที่เกียทซ์ได้ชี้ให้เห็นถึงภาพของประเทศหรือดินแดนแผ่นดินที่ไม่ต้องมีความเป็นชาติพ่วงติดตัวอยู่เสมอ ประเด็นสำคัญต่อมาก็คือ ประเด็นเรื่องวัฒนธรรม ซึ่งเกียทซ์ให้ทดลองจินตนาการถึง “วัฒนธรรมที่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเห็นพ้องต้องกันหมด” (What is a Culture if it is not a Consensus?)

สถานการณ์ปัจจุบันมักจะทำให้ผู้คนเห็นโดยผิวเผินว่า ในเวลาเดียวกันกับที่โลกทุกวันนี้กำลังเข้าสู่สภาวะโลกาภิวัตน์มากขึ้น นั่นคือ เข้าสู่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและกันมากขึ้น มีความเชื่อมต่อสื่อสารกันอย่างแน่นแฟ้นและรวดเร็ว จนกระทั่งระยะทางและระยะเวลามิได้เป็นอุปสรรคอีกต่อไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวของการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลไปสู่การเป็น “ชุมชนขนาดใหญ่ระดับโลก” (global village) คือ การที่โลกกลับถูกแบ่งแยก นั่นคือ ยิ่งโลกมีการเชื่อมต่อกันมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งมีสิ่งที่มาขวางกั้นในระดับรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย จนกล่าวได้ว่า โลกานิยม (cosmopolitanism) และท้องถิ่นนิยม (parochialism) ไม่ได้อยู่ ในสภาวะที่ขัดแย้งตรงกันข้ามกันอีกต่อไป นั่นคือ มันไม่จำเป็นที่อย่างหนึ่งมาก อีกอย่างหนึ่งจะต้องลดน้อยถอยลง แต่ทั้งสองต่างดำรงอยู่อย่างเชื่อมต่อและต่างก็แสดงพลังต่อกันและกัน ยิ่งโลกานิยมมากขึ้นเท่าไร ท้องถิ่นนิยมก็เพิ่มพลังมากขึ้นตามไปด้วย

เกียทซ์ยอมรับว่า ความก้าวหน้าของวิทยาการการสื่อสารทำให้เกิดการเชื่อมต่อของกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของโลกส่งผลกระทบต่อถึงกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “ผีเสื้อขยับปีกในมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้เกิดพายุในคาบสมุทรไอบีเรียนได้”³⁷ “ปรากฏการณ์ผีเสื้อขยับปีก” ที่ส่งผลกระทบไปทั่วนี้เกิดขึ้นได้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศ ภัยธรรมชาติ การค้าอาชญากรรม การค้ายาเสพติด สงครามล้างเผ่าพันธุ์ ความอดอยาก การอพยพพลัดถิ่นหรือการย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัย สภาวะของการเป็นคนไร้พินทุ ฯลฯ การที่ปรากฏการณ์-เหตุการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อถึงกันและกันทำให้ส่วนต่าง ๆ ของโลกมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการ

³⁷ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, pp. 246-7.

ตกอยู่ภายใต้ผลกระทบของกันและกัน (interdependence) หรือที่เรียกกันว่า “ชุมชนโลก” (global village) ตามที่แนววัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ได้ขนานนามไว้ หรืออย่างที่ธนาคารโลกขนานนามว่า “ทุนนิยมไร้พรมแดน” (borderless capitalism)³⁸

แต่ไม่ว่าจะเป็น “หมู่บ้าน” หรือ “ทุนนิยม” ที่ไร้พรมแดน เกียรติเห็นว่า ทั้งสองนี้หาได้มีสถานะของการเป็นปึกแผ่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (solidarity) ไม่ และหาได้มีจารีต (tradition) เฉพาะของมันเกิดขึ้น อีกทั้งไม่มีส่วนที่เป็นชายขอบ (edge) หรือส่วนที่เป็นศูนย์กลางเฉพาะ (focus) สถานะดังกล่าวนี้ขาดความเป็นองค์รวมทั้งหมด (all wholeness) ด้วยเหตุนี้เอง “หมู่บ้านระดับโลก” (global village) จึงเป็นหมู่บ้านที่แตกต่างจากหมู่บ้านในความหมายดั้งเดิมปกติที่มีจิตสำนึกร่วมกัน มีระเบียบ มีจารีตในตัวของมันเอง แต่โลกที่เชื่อมโยงเข้ากันและกันนี้จึงมีสภาพของการเป็นหมู่บ้านที่ “น่าเวทนา” (poor sort of village) เพราะมันหาได้เกิดการคลายตัวหรือลดทอนของกำแพง ทางวัฒนธรรมเท่ากับการรื้อฟื้นและเร่งสร้างทวีคูณการเกิดขึ้นของกำแพงทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความแข็งตัวและความเข้มข้นทางวัฒนธรรมมากขึ้นด้วยซ้ำ ซึ่งในสายตาของเกียรติ คำประเมินสภาพการณ์โลกปัจจุบันที่ว่า “โลกไร้พรมแดน” นั้นยากที่จะเป็นจริงเช่นนั้น³⁹

อย่างไรก็ตาม การจะลากเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งผู้คนที่อยู่ในแต่ละวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ง่ายในทางทฤษฎีเท่านั้น รวมทั้งความพยายามที่จะชี้ลงไปว่าวัฒนธรรมไหนสิ้นสุดลง หรือวัฒนธรรมไหนยังดำเนินต่อเนื่องอยู่ในโลกปัจจุบันก็เป็นเรื่องยากเช่นกัน แน่แน่นอนว่า ผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการศึกษาประเด็นทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้คือนักมานุษยวิทยา ซึ่งมานุษยวิทยาถือเป็นหนึ่งในสาขาวิชาชีพ (vocations) ที่ต้องยุ่งเกี่ยวกับการหาตำแหน่งแห่งที่ของเส้นแบ่งทางวัฒนธรรมที่วุ่น (such demarcations) และจะต้องแบ่งแยกให้เห็นชัดเจนถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมต่าง ๆ และอธิบายความต่อเนื่อง (discontinuities) ของวัฒนธรรมด้วย⁴⁰

เกียรติขอยอมรับว่า นักมานุษยวิทยาเองก็พบกับปัญหาในการแยกแยะหรืออธิบายให้เห็นถึงความต่อเนื่องหรือสิ้นสุดของวัฒนธรรมต่าง ๆ พวกเขาไม่สามารถที่จะฟันธงลงไปได้ในประเด็นที่ว่านี้ และจะว่าไปแล้ว ปัญหาดังกล่าวนี้ก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักมานุษยวิทยาตั้งแต่การศึกษาในแนวมานุษยวิทยาอุบัติขึ้นครั้งแรกจนถึงปัจจุบันนี้ เกียรติข้าย้ำว่า แม้ว่านักมานุษยวิทยาจะต้องเผชิญกับปัญหาในการที่ต้องสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องราวของวัฒนธรรมในที่ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ กระนั้นก็ตาม นักมานุษยวิทยาจะต้องไม่หลีกเลี่ยงปัญหาในการศึกษาวัฒนธรรมของผู้คนในที่ต่าง ๆ ด้วยการหันไปหาแนวความคิดเรื่อง “คุณสมบัติความเป็น

³⁸ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 247.

³⁹ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 247.

⁴⁰ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 247.

มนุษยธรรมของสภาวะความเป็นมนุษย์” (the humanness of humankind)⁴¹ หรือ “ธรรมชาติมนุษย์” (human nature)

การที่เกียทซ์เตือนไม่ให้นักมานุษยวิทยาหันไปอ้างอิงแนวความคิดเรื่อง “ความเป็นมนุษย์” ยามเมื่อเผชิญกับปัญหาในการศึกษาวัฒนธรรม ก็เพราะเกียทซ์เห็นว่า แนวความคิดดังกล่าวนี้เป็น สิ่งที่นักวิชาการและผู้คนที่ทั่วไปชอบอ้างถึงในการตอบคำถามหรืออธิบายปรากฏการณ์การกระทำ หรือวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเมื่อจุด ๆ หนึ่งที่ไม่สามารถตอบคำถามหรืออธิบายอะไรได้ ต่อไป ก็มักจะลงเอยด้วยการอธิบายว่า สิ่งเหล่านั้นมาจาก “ธรรมชาติมนุษย์” โดยยกคำอธิบาย ถึงปัจจัยฐานรากต่าง ๆ ของความเหมือนกันและความมีอะไรร่วมกัน (underlying factors of likeness and commonality) ของความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุผลเพียงเพราะมีประเด็นความเชื่อในเรื่อง “ธรรมชาติ” (“in nature”) อย่างที่พวกปฏิฐานนิยมชอบอ้างเสมอว่า มันเป็นธรรมชาติของ มนุษย์ที่จะสร้าง ความแตกต่างของพวกตนขึ้นมา และลากเส้นแบ่งพวกตนออกจากคนอื่น ๆ⁴²

นอกจากนี้ เกียทซ์เองยังเชื่อว่า แนวความคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์นี้ยังขาดหลักฐาน สนับสนุนที่ชัดเจนในทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นทางสังคมศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่กระนั้น แนวความคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ก็เป็นสิ่งที่ผู้คนชอบอ้างถึงอยู่เป็นประจำ ซึ่งเกียทซ์วิจารณ์ว่า แนวความคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์นี้เป็น “ประเด็นที่แสนจะสามัญและถูกนำมากล่าวถึงอย่าง ซ้ำซากและมีความคลุมเครือ” (dim banalities) เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเราจะอภิปรายในประเด็นเรื่อง ธรรมชาติมนุษย์ในความคิดของเกียทซ์ในรายละเอียดในบทที่สาม

เกียทซ์เห็นว่า แม้ว่าโลกในยุคโลกาภิวัตน์จะมีพลังที่ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันและ กันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการผลิต การเงิน การท่องเที่ยวเดินทางและการค้าใน ยุคสมัยใหม่ แต่ความแตกต่างแบ่งแยกทางวัฒนธรรมก็ยังคงดำรงอยู่และขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ยิ่งสิ่งต่าง ๆ เข้ามาอยู่ด้วยกันมากขึ้นเท่าไร วัฒนธรรมต่าง ๆ ก็กลับเป็นสิ่งที่ยังคงดำรงอยู่อย่าง แบ่งแยกกัน เพราะฉะนั้น สำหรับเกียทซ์ ความคิดที่ว่าโลกกำลังจะเป็นหนึ่งเดียวในทางวัฒนธรรม นั้นจึงยังเป็นเรื่องที่ห่างไกลความเป็นจริง⁴³

เกียทซ์ให้เหตุผลสนับสนุนประเด็นของเขาโดยย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์ของตัว วิชามานุษยวิทยา โดยชี้ว่า การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์เท่าที่ ผ่านมา ก็ดูจะยังข้อสรุปลงตัวแน่นอนได้ยาก เพราะในประวัติศาสตร์ภายในตัวการ ศึกษาทาง มานุษยวิทยาเอง ก็ดูจะยังไม่ลงตัว เริ่มจากต้นศตวรรษที่สิบเก้าอันเป็นจุดกำเนิดของการศึกษา ทางมานุษยวิทยา ในยุคสมัยใหม่ ในช่วงนั้น นักมานุษยวิทยาต่างพากันเห็นพ้องต้องกันว่า

⁴¹ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 248.

⁴² Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 248.

⁴³ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 248.

วัฒนธรรมคือคุณสมบัติที่เป็นสากลของชีวิตทางสังคมของมนุษย์ (human social life) ไม่ว่าจะ เป็นศิลปะเทคนิคต่าง ๆ ประเพณี จารีตและวิทยาการ รวมทั้งการมีศาสนา การเกิดระบบเครือญาติ การรู้จักใช้ไฟและการใช้ภาษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมแล้วคือ วัฒนธรรมมนุษย์ที่เป็นสิ่งที่ทำให้ มนุษย์ต่างจากสัตว์หรือเจริญกว่าสัตว์ เมื่อวัฒนธรรมถูกเข้าใจเช่นนั้น นัยของ “ธรรมชาติ” จึงถูก วางไว้ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับวัฒนธรรม⁴⁴ ในฐานะของสภาวะอันบริสุทธิ์แบบบรรพกาล ไม่ต่างจากสภาพของ “คนป่าผู้ทรงเกียรติ” (Noble savage) ของรุสโซ⁴⁵

ดังนั้น ด้วยเหตุนี้เอง ความเชื่อหรือวิถีปฏิบัติที่ผู้คนจำนวนไม่น้อยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ เป็น “ธรรมชาติ” อย่างเช่น ความเชื่อพระเจ้าองค์เดียวหรือ “เอกเทวนิยม” (monotheism) หรือวิถีชีวิต แบบปัจเจกชนนิยม (individualism) หรือความเชื่อที่ว่าความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง จะต้องเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) หรือแม้กระทั่งความคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน ส่วนบุคคล ฯลฯ⁴⁶ ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นที่แนวคิดทางศาสนาและ/หรือ**ทฤษฎีปรัชญา การเมือง**มักจะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ เป็น “ธรรมชาติ” หรือเป็นส่วนหนึ่ง “ธรรมชาติมนุษย์” อย่างเช่น ความคิดเรื่องไตรลักษณ์จิต (the tripartite soul) ของมนุษย์ของเพลโต ความคิดเรื่องมนุษย์โดย ธรรมชาติเป็นสัตว์การเมืองของอริสโตเติล ความกระหายอยากในผลประโยชน์ส่วนตัวอย่าง รุนแรงของมนุษย์หรือมนุษย์เป็นศัตรูต่อกันและกันโดยธรรมชาติ (hominem hominem lupus) ใน ความคิดของฮอบส์ หรือความคิดในเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคลของจอห์น ล็อก (John Locke) ที่เขาเชื่อมั่นว่ามันเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural rights) ของมนุษย์⁴⁷

แต่สิ่งเหล่านี้ในสายตาของนักมานุษยวิทยาล้วนเป็นวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็น ปรากฎการณ์ทางสังคมที่ทำให้มนุษย์เคลื่อนห่างจากธรรมชาติดั้งเดิม โดยนักมานุษยวิทยาเชื่อว่า วัฒนธรรมในวิถีชีวิตทางสังคมของมนุษย์จะนำพาให้มนุษย์ชาติก้าวหน้าไปสู่แสงสว่าง (the light)⁴⁸ หรือถือว่าเป็นความก้าวหน้าของมนุษย์ชาตินั่นเอง ดังที่ ค้านท์ (Kant) นักปรัชญาเยอรมัน ตอนปลายศตวรรษที่สิบแปด ผู้ให้กำเนิดรากฐานปรัชญาอันแผ้วทางไปสู่องค์ความรู้มานุษยวิทยา

⁴⁴ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 248.

⁴⁵ Jean-Jacques Rousseau, *Discourse on the Origin and the Foundations of Inequality Among Men* in Jean-Jacques Rousseau, *The First and Second Discourse together with the Replies to Critics and Essay on the Origin of Languages*, edited, translated, and annotated by Victor Gourevitch, (New York: Harper & Row: 1986), pp. 141-143, 148-149. และดู “การตีความสภาวะธรรมชาติของมนุษย์: เสรีภาพ ความเสมอภาค คนป่า ผู้ทรงเกียรติ” ใน ไชยันต์ ไชยพร, **แนวคิดทางการเมืองและสังคมของรุสโซ** แนวคิดทางการเมืองและสังคมของตะวันตก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช: ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๓-๑๑๖.

⁴⁶ Clifford Geertz, “The World in Pieces.”, *ibid.*, p. 248.

⁴⁷ John Locke, *The Second Treatise on Civil Government* (London: Prometheus Book: 1986), Chapter II, “Of the State of Nature”.

⁴⁸ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, p. 248.

ได้กล่าวไว้ว่า “ความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมทั้งหมด – ซึ่งเป็นหนทางที่มนุษย์ทำให้การศึกษาหาความรู้ของเขาก้าวหน้า---มีเป้าหมายที่จะประยุกต์ความรู้และทักษะที่ได้มา (หรือ วัฒนธรรม – ผู้เขียน) ให้เป็นประโยชน์ต่อโลก”⁴⁹

ต่อมา หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง จากการเติบโตของการวิจัยภาคสนามเป็นเวลานานกับกลุ่มชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาชนพื้นเมืองในเกาะต่าง ๆ หรือเขตสงวนของชาวอินเดียนแดง ทำให้นักมานุษยวิทยาสามารถลากเส้นแบ่งทางวัฒนธรรมระหว่างชนแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่ได้ไม่ยากนัก ผลการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้มุมมองต่อ “วัฒนธรรม” ของนักมานุษยวิทยาเริ่มเปลี่ยนไป แนวความคิดหรือภาพวัฒนธรรมเดิมนั้นดูจะหยาบและกระจัดกระจายเกินไป ดังนั้น จากเดิมที่นักมานุษยวิทยา มองวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์หนึ่งเดียวเป็นคุณสมบัติสากลของมนุษยชาติ ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นการตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยให้ภาพของรูปแบบตัวตนของแต่ละวัฒนธรรมอย่างชัดเจนขึ้น และเห็นว่า คนแต่ละที่ต่างมีวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคนกรีก คนนาวาโจส (Navajos) เมารี (Maoris) หรือเปอโตริกัน⁵⁰

อย่างไรก็ตาม หลังสงครามโลกครั้งที่สอง กล่าวได้ว่า จำนวนของชนเผ่าหรือกลุ่มคนที่เคยมีชีวิตรอยู่อย่างเอกเทศมีน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นคนป่า คนที่อาศัยอยู่ในทะเลทราย ชาวเกาะ คนขั้วโลก หรือกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนในสังคมอื่น ผู้คนในโลกมีการเคลื่อนย้าย อพยพติดต่อระหว่างกันมากขึ้น เกิดการผสมปนเปทางวัฒนธรรม ภาพของความเป็นตัวตนเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมดูจะเป็นอะไรที่เคร่งครัดเกินไป และไม่ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับสภาวะความเป็นไปของโลกก่อนหน้านี้ ขณะเดียวกัน ลักษณะพิเศษของคนกลุ่มน้อย (minority) ก็กลับแสดงตัวชัดเจนขึ้นภายในรัฐและสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มน้อยชาวจีน ในอินโดนีเซีย หรือคนกลุ่มน้อยชาวฮิวโนมอริออคโค หรือชนกลุ่มน้อยชาวอินเดียนในอูทานดา หรือคนกลุ่มน้อยผิวดำในอเมริกา เป็นต้น กระนั้น เราไม่สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการแสดงออกซึ่งลักษณะพิเศษหรือวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อยดังกล่าวได้โดยพิจารณาแยกออกจากบริบทของรัฐและสังคมที่มีส่วนทำให้วัฒนธรรมดังกล่าวนั้นต้องแสดงตัวออกมา

จากข้างต้น เกียรติสรูปว่า หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สรรพสิ่งมีลักษณะหลากหลาย (motley) ไม่สามารถคงตัวตนดั้งเดิมได้อย่างบริสุทธิ์อีกต่อไป (porous) และปฏิสัมพันธ์กันและกันอย่างยากที่หลุดออกจากกัน (interdigitated) และอยู่ในสภาพที่กระจัดกระจาย (dispersed)

⁴⁹ “All cultural progress, by means of which the human being advances his education, has the goal of applying the acquired knowledge and skill for the world’s use.” Immanuel Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, translated and edited by Robert B. Loudon, with an introduction by Manfred Kuehn, (Cambridge: Cambridge University Press: 2006), p. 3.

⁵⁰ Clifford Geertz, “The World in pieces.”, *ibid.*, pp. 248-249.

ในเวลาเดียวกันด้วย ด้วยเหตุนี้ ความพยายามที่จะแสวงหาความเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวทั้งหมด (totality) จึงเป็นแนวทางศึกษาที่ไม่แน่นอน ด้วยนัยที่มีพรมแดนของตัวตนของแต่ละสรรพสิ่งเป็น สิ่งที่ไม่สามารถบรรลุถึงได้⁵¹

⁵¹ Clifford Geertz, "The World in pieces.", *ibid.*, p. 249.